

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 271 sahifa.
2025-yil, noyabr*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	34
Safarov Sanjar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI.....	38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
HUDUDIIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI	
OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELII	43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	50
A.A. Ismailov	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA	
MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI	56
Mansurov Mansur Alisherovich	
ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING	
FUNKSIYALARI.....	61
Aliqulov Aziz Haydarjonovich	
XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O'ZBEKISTON	
KORXONALARIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	66
Yormamatov Qodirjon Juraqulovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING	
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	71
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO'YICHA XORIJ	
TAJIRIBALARI	78
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR	
TAJIRIBASI	84
Aripov Abdulaziz Sakijonovich	
YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK	
BAHOLASH.....	89
Bobokulova Muhabbat Mahammadiyeva	
ELEKTRON TO'LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI	93
To'liqinov Dilshodxo'ja Olim o'g'li	
MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI	
YO'NALISHLARI	98
Yusubov In'omjon Ikram o'g'li	
SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI	
BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI.....	103
Xodjimatom Xamidullo Mamirjonovich	
OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING	
STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	108
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi	
FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH	113
Yaqubov Timurbek G'aniybekovich	
SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI	123
Ozoda Sabirova Shermaxamatovna	
YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI	129
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna	
CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH	133
Ergashev Oybek Mamarsul o'g'li	

MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	144
Arzikulov Otabek Ali o'g'li	
TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARINING INNOVATSION SALOHİYATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI	152
Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiқ qizi	
MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNING O'RNI VA AHAMIYATI	158
Abduxamidov Sarvar Adxamovich, Normurodiv Tal'at Normurodiv o'g'li	
KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	163
Aminova Shaxnoza Aziz qizi	
JAHON IQTISODIYOTIDA OZIқ-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI	168
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li	
ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА	174
Хошимова Камилла Навфал қизи	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATIONS TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI	184
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VIRTUAL TA'LIM PLATFORMALARI: TEXNIK VA PEDAGOGIK TALABLAR, TIZIMLI TAHLIL VA IQTISODIY JIHATLAR	189
Turayeva Adiba Ikramovna	
ICHKI AUDIT TIZIMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	193
Nuridinova Barchinoy Xusniddin qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	199
Xaitbaev Jasurbek Otaxanovich	
MINTAQANING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI	204
Raimboyeva Mashhura Davronbek qizi	
SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	210
Jobborov Anvar Egamberdiyevich	
ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI	217
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKINI SOLIQQA TORTISH MASALALARI	222
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN	225
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna	
BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH	229
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi	
PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI: TAHLIL VA TAKLIFLAR	233
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS	238
Abdullaev Erkinjon Azamovich	
YASHIL IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	245
Xalikov S. X.	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	245
Xudayberganov Jasur Baxodirovich	
WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS	251
Abdullaev Erkinjon Azamovich	

NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISH JARAYONINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	257
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	261
Jobborov Anvar Egamberdiyevich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RESURLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH.....	268
Avulchayeva Feruza Jurakuziyevna	
BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH.....	272
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi	
ZAMONAVIY ISH JOYLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLARNING ROLI	276
Tulyaganova Aziza	
ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELEKTNING DOLZARBLIGI.....	281
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
TURIZM MARKETINGINING NAZARIY ASOSLARI, ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	286
Xamidov Otabek Bakidjanovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMINI STATISTIK BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI	290
Arzikulov Otabek Ali o'g'li	
ЭКОЛОГАМ ПОЧЕТ И УВАЖЕНИЕ	298
Максудова Шахиста	
DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNING MOHIYATI VA ULARNING O'ZGARISH TENDENTSIYALARI	304
Jo'raev Farruxbek Muxiddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	307
Inomjonov Islomjon Iloxomjon o'g'li	
ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN	311
Abdukhalikova Komila Abdukhalikovna	
МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ.....	251
Хурамова Фарангиз Учкун кизи	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ НАЛОГОВ И АКЦИЗНАЯ РЕФОРМА УЗБЕКИСТАНА В ВТО	255
Дамир Рустамович Абдулов	
BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	260
Alimov Baxtiyor Murodovich	

BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Alimov Baxtiyor Murodovich

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: bakhti0106@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishning amaldagi holati hamda uni takomillashtirish bo'yicha aniq yo'nalishlar tahlil qilinadi. Likvidlik riski banklarning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyati bilan bog'liq bo'lib, uning samarali boshqaruvi nafaqat bankning moliyaviy barqarorligini, balki iqtisodiyotning umumiy izchilligini ham ta'minlaydi. Maqolada likvidlikni qoplash me'yori (LCR) va sof barqaror moliyalashtirish me'yori (NSFR) kabi xalqaro standartlarga asoslangan ko'rsatkichlar amaliy ma'lumotlar asosida o'rganilgan. Shuningdek, pul bozori, repo operatsiyalari va UZONIA stavkalari kabi bozor mexanizmlarining bank likvidligiga ta'siri statistik ma'lumotlar orqali tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari likvidlilik riskini boshqarishda raqamli transformatsiya va bozor instrumentlaridan foydalanish banklar samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi. Muallif tomonidan likvidlikni optimallashtirish bo'yicha bir qator ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: bank likvidliliği, davlat qimmatli qog'ozlari, yuqori likvid aktivlar, likvidlilikni qoplash me'yori (LCR), sof barqaror moliyalashtirish me'yori (NSFR), pul bozori, banklararo repo operatsiyalari, tijorat banki.

Abstract. This article analyzes the current state and proposed directions for improving liquidity risk management in commercial banks of Uzbekistan. Liquidity risk, which reflects a bank's ability to meet its obligations on time, ensures not only the financial stability of the banking sector but also the overall consistency of the national economy. The study examines internationally recognized indicators such as the Liquidity Coverage Ratio (LCR) and the Net Stable Funding Ratio (NSFR) based on empirical data. Additionally, the impact of market mechanisms—including the money market, repo transactions, and UZONIA interest rates—on bank liquidity is evaluated through statistical analysis. The research results indicate that the integration of digital transformation and financial market instruments into liquidity management significantly improves the efficiency and stability of commercial banks. Several evidence-based recommendations are presented to optimize liquidity risk management within the framework of ongoing banking sector reforms.

Key words: bank liquidity, government securities, highly liquid assets, liquidity coverage ratio (LCR), net stable funding ratio (NSFR), money market, interbank repo transactions, commercial bank.

Аннотация. В данной статье анализируется текущее состояние управления риском ликвидности в коммерческих банках Узбекистана, а также предлагаются направления его совершенствования. Риск ликвидности, отражающий способность банка своевременно выполнять свои обязательства, играет ключевую роль в обеспечении финансовой устойчивости банковской системы и стабильности экономики в целом. В статье исследуются международные показатели, такие как коэффициент покрытия ликвидностью (LCR) и коэффициент чистого стабильного фондирования (NSFR), на основе практических данных. Кроме того, оценено влияние рыночных механизмов — денежного рынка, операций РЕПО и ставок UZONIA — на ликвидность банков с использованием статистического анализа. Результаты исследования показывают, что внедрение цифровой трансформации и использование финансовых инструментов способствуют повышению эффективности управления ликвидностью. Автором предложен ряд научно-практических рекомендаций по оптимизации управления риском ликвидности в условиях модернизации банковской системы.

Ключевые слова: ликвидность банка, государственные ценные бумаги, высоколиквидные активы, коэффициент покрытия ликвидностью (LCR), коэффициент чистого стабильного фондирования (NSFR), денежный рынок, межбанковские операции РЕПО, коммерческий банк.

KIRISH

Tijorat banklari moliyaviy tizimning eng muhim bo'g'ini sifatida likvidlikni samarali boshqarishi zarur, chunki likvidlik — bu bankning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyatini belgilovchi asosiy omildir. Agar bank o'z mijozlariga to'lovlarni kechiktirmasdan amalga oshirolmasa, bu holat bankka nisbatan ishonchning pasayishiga, omonatchilar tomonidan mablag'larni ommaviy ravishda yechib olish jarayonlariga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, likvidlik riskini puxta va tizimli boshqarish bank barqarorligini ta'minlash, mijozlar ishonchini mustahkamlash hamda moliyaviy inqirozlarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Likvidlik riskini boshqarish nafaqat banklarning ichki moliyaviy barqarorligini, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy moliyaviy izchilligini ham ta'minlaydi. Tijorat banklari real sektor subyektlarini kreditlar bilan ta'minlashda faol ishtirok etadi, va agar ularning likvid holati qoniqarli bo'lmasa, bu kreditlash jarayonlarining sekinlashishiga yoki to'xtab qolishiga olib keladi. Bunday holat esa iqtisodiy o'sish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, likvidlik riskini samarali boshqarish banklar faoliyatining uzluksizligini ta'minlash, iqtisodiy subyektlarga sifatli xizmat ko'rsatish va mamlakat iqtisodiy taraqqiyotida faol ishtirok etish imkonini yaratadi.

Zamonaviy moliya bozorlarida ro'y berayotgan o'zgaruvchanlik, geosiyosiy tavakkalchiliklar, makroiqtisodiy beqarorlik va banklararo raqobatning kuchayib borayotgani sharoitida likvidlik riskini boshqarish nafaqat profilaktik chora, balki strategik boshqaruvning ajralmas qismiga aylangan. Bugungi kunda ko'plab xalqaro moliyaviy institutlar va markaziy banklar tijorat banklaridan likvidlikni boshqarish bo'yicha aniq strategik rejalar ishlab chiqishni, muntazam stress-testlar o'tkazishni va yetarli miqdorda yuqori likvid aktivlarni zaxirada saqlashni talab etmoqda. Bunday yondashuv banklarning ichki nazorat tizimini mustahkamlash, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash hamda xavflarni oldindan aniqlash imkonini beradi.

Bazel standartlari — bu xalqaro miqyosda bank faoliyatini samarali va barqaror boshqarishni ta'minlash maqsadida Bazel qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan me'yoriy talablar majmuasidir. Ushbu standartlar kapital yetariligi, kredit, operatsion va likvidlik risklarini qamrab oladi. Bank likvidligi — ya'ni bankning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish qobiliyati — moliyaviy tizim barqarorligining asosiy ustunlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, Bazel standartlari banklarning likvidlik holatini baholash, uni tartibga solish hamda minimal talablarni belgilash orqali xalqaro mezonlar asosida faoliyat yuritish imkonini yaratadi.

Bazel II standarti asosan kredit, bozor va operatsion risklarni tartibga solishga qaratilgan bo'lib, unda likvidlik riski to'liq ko'lamda nazarda tutilmagan edi. Biroq Bazel II banklardan o'z ichki tavakkalchiliklarni baholash tizimini (ICAAP) joriy etishni talab qilgan, bu esa likvidlik riskini bilvosita baholash imkonini yaratgan. Ushbu yondashuv ko'proq ichki modellar asosida risklarni boshqarishga qaratilgan bo'lsa-da, unda likvidlikka doir to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatkichlar, masalan, likvidlikni qoplash koeffitsiyenti (LCR) yoki sof barqaror moliyalashtirish koeffitsiyenti (NSFR) kabi parametrlar aniq belgilab qo'yilmagan edi. Shu bois, Bazel II amaliyotda likvidlik riskini to'liq boshqarish uchun yetarli mexanizm sifatida e'tirof etilmagan.

Shunga qaramay, ushbu tajriba keyingi bosqich — Bazel III standartlarini ishlab chiqish uchun mustahkam ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qildi. Bazel III standarti esa likvidlik riskini chuqurroq tahlil qilish, uni minimallashtirish hamda bank tizimining moliyaviy barqarorligini yanada mustahkamlashga yo'naltirilgan kompleks yondashuvni shakllantirdi. Shu tariqa, O'zbekiston bank tizimida ham ushbu standartlarga muvofiq likvidlikni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifasiga aylandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar mamlakatimiz iqtisodiyotining barcha tarmoqlariga jadal kirib bormoqda. Elektron tijoratning rivojlanishi, turli to'lov xizmatlarini ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasida raqobat muhitining shakllanishi va kuchayib borishi, chakana to'lovlar bo'yicha tranzaksiya xarajatlarining qisqarishi, shuningdek, to'lovlarni amalga oshirishda moliyaviy institutlarning vositachiligini talab etmaydigan innovatsion va qulay to'lov vositalarining joriy etilishi bu sohada tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda¹.

Hozirgi vaqtda an'anaviy bank xizmat turlari o'rnini raqamli banking xizmatlari egallamoqda². Chunki banklar o'z xizmatlarini muntazam takomillashtirib bormas ekan, ular nafaqat mijozlar sonini, balki daromad hajmini oshirish imkoniyatidan ham chetda qoladi. Shu bois, raqamli transformatsiya jarayonlari bank faoliyatining ajralmas tarkibiy qismiga aylanib, moliyaviy xizmatlar sektorining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Moliyaviy xizmatlar industriyasining jadal rivojlanishi FinTech (moliya texnologiyalari) yo'nalishida yangi tendensiyalarni yuzaga keltirdi³. Mazkur tendensiyalar mijozlar ehtiyojiga javoban shakllanib, provayderlarga

1 Яздонов У. Т., Бабажанов С. Б. Иқтисодиётда рақамли технологияларни жорий этиш ва жамоатчилик назоратини ўрнатиш зарурати //Development issues of innovative economy in the agricultural sector. – 2021. – Т. 147.

2 Умарова М. Ўзбекистонда рақамли банк хизматларини такомиллаштириш йўллари //Economics and education. – 2021. – №. 2. – С. 74-78.

3 Мамадияров З. Т. Risk management related to remote banking services in the context of bank transformation //экономика и финансы (узбекистан). – 2021. – №. 5. – с. 12-21.

moliyaviy ma'lumotlardan samarali foydalanish imkonini yaratmoqda. Ular shaffoflikni oshirish, tranzaksiyalarni tezkor qayta ishlash, masofaviy xizmatlarni kengaytirish, ishonchli identifikatsiya tizimlarini joriy etish hamda mijoz hayoti siklini yaxshiroq qo'llab-quvvatlash orqali bank xizmatlari sifatini sezilarli darajada oshirmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli⁴ "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni bank xizmatlarini modernizatsiya qilish, samarali infratuzilmani yaratish va bank faoliyatini avtomatlashtirish jarayonlariga yangi bosqich berdi. Ushbu hujjatda davlat ulushi mavjud tijorat banklarini kompleks transformatsiya qilish, zamonaviy axborot texnologiyalari va dasturiy mahsulotlarni keng joriy etish, aholi va kichik biznes uchun masofaviy xizmatlarni rivojlantirish, kam xarajatli xizmat ko'rsatish nuqtalarini kengaytirish hamda nobank kredit tashkilotlarining faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali moliyaviy xizmatlarning ommabopligini va sifatini oshirish vazifalari belgilab berilgan⁵.

Ayni paytda rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank xizmatlarini masofadan va onlayn tarzda ko'rsatish zamonaviy bank texnologiyalarining asosiy yo'nalishiga aylangan. O'zbekiston bank tizimida ham bu jarayon izchil davom etmoqda: raqamli bank xizmatlari hajmi yildan-yilga kengayib, mijozlar uchun qulayliklar yaratish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va moliyaviy inklyuziyani kengaytirish yo'nalishida sezilarli natijalar kuzatilmoqda.

Tijorat banklari uchun yangi bank mahsulotlari va xizmatlarining joriy etilishi iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, raqobatbardoshlikni oshirish va xalqaro standartlarga mos moliyaviy ekotizimni shakllantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, raqamli yechimlardan samarali foydalanish orqali banklar mijozlar ehtiyojiga mos, tezkor va xavfsiz xizmatlarni taqdim etish imkoniyatiga ega bo'lib, bu esa moliyaviy sektorning barqaror va innovatsion rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Kardiff universiteti dotsenti Koyen Lyuis masofaviy bank xizmatlaridan foydalanish istagiga risk omilining ta'sirini chuqur o'rganib chiqqan va tadqiqot natijasida ushbu istak bilan risk o'rta darajada ijobiy bog'liqlik mavjudligini aniqlagan⁶. Olimning fikricha, insonlarning yangi texnologiyalarni qabul qilish jarayonida risk omilini inobatga olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu ayniqsa masofaviy bank xizmatlarida dolzarbdir, chunki bunday xizmatlarda foydalanuvchilar o'z hisobvaraqlariga masofadan ulanadilar, bu esa an'anaviy bank operatsiyalariga nisbatan ko'proq xavf va mas'uliyatni yuzaga keltiradi.

Shuningdek, L. Vessels va J. Drennan o'z ilmiy tadqiqotlarida masofaviy bank xizmatlaridan foydalanishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilib, risk omilining ushbu xizmatlardan foydalanish jarayoniga ma'lum darajada salbiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan⁷. Tadqiqotchilarning fikricha, yangi texnologiyalarni qo'llashda xavf darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, foydalanuvchilarning ularni qabul qilish istagi shunchalik past bo'ladi⁸. Shu bilan birga, ular ilg'or xavfsizlik mexanizmlarini joriy etish va foydalanuvchilarni axborot xavfsizligi bo'yicha xabardor qilish orqali bu ta'sirni minimallashtirish mumkinligini ham ta'kidlab o'tgan⁹.

Xavfsizlik riski, keng ma'noda, firibgarlik yoki xakerlik hujumlari natijasida elektron bank tizimlariga zarar yetkazilishi oqibatida yuzaga keladigan yo'qotishlar sifatida talqin etiladi. 1960-yillardan boshlab iste'molchilarning xatti-harakatlarini tahlil qilishda "qabul qilingan risk nazariyasi" konsepsiyasi fanga joriy etilgan. Mazkur nazariyaga ko'ra, risk — bu onlayn bank foydalanuvchisi tomonidan virtual muhitda faoliyat yuritish jarayonidagi mumkin bo'lgan zararlarni subyektiv ravishda baholash jarayonidir¹⁰.

Shunday qilib, masofaviy bank xizmatlarida xavfsizlik risklarini puxta boshqarish va xavf omilini kamaytirishga qaratilgan texnologik yechimlarni joriy etish nafaqat foydalanuvchilarning ishonchini mustahkamlaydi, balki raqamli moliya xizmatlarining jadal rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda induksiya, deduksiya, sintez va qiyosiy tahlil kabi usullardan foydalanilgan. Shuningdek, tijorat bankari likvidligini boshqarishning amaldagi holatini tahlil qilishda tijorat banklarining rasmiy statistik ma'lumotlari olingan. Tadqiqot jarayonida, shuningdek, empirik tahlil va statistik

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 12.05.2020 yildagi PF-5992-son <https://lex.uz/docs/-4811025>

5 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 12 майдаги «2020-2025 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida»gi ПФ-5992-сонли фармони.

6 Koenig-Lewis, N., Palmer, A., Moll, A., 2010. Predicting young consumers' take up of mobile banking services. International Journal of Bank Marketing 28 (5), 410–432.

7 Laforet, L., Li, X., 2005. Consumers' attitudes towards online and mobile banking in China. International Journal of Bank Marketing 23 (5), 362–380.

8 Wessels, L., Drennan, J., 2010. An investigation of consumer acceptance of M-banking. International Journal of Bank Marketing 28 (7), 547–568.

9 Mamadiyarov, Z. (2021). Analysis of factors affecting remote banking services in the process of bank transformation in uzbekistan. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 1(36), 14-26.

10 Lee, (2009) Factors influencing the adoption of internet banking: An integration of tam and Tpb with perceived risk and perceived benefit. Electronic Commerce Research and Applications, 8 (3), pp. 130-141.

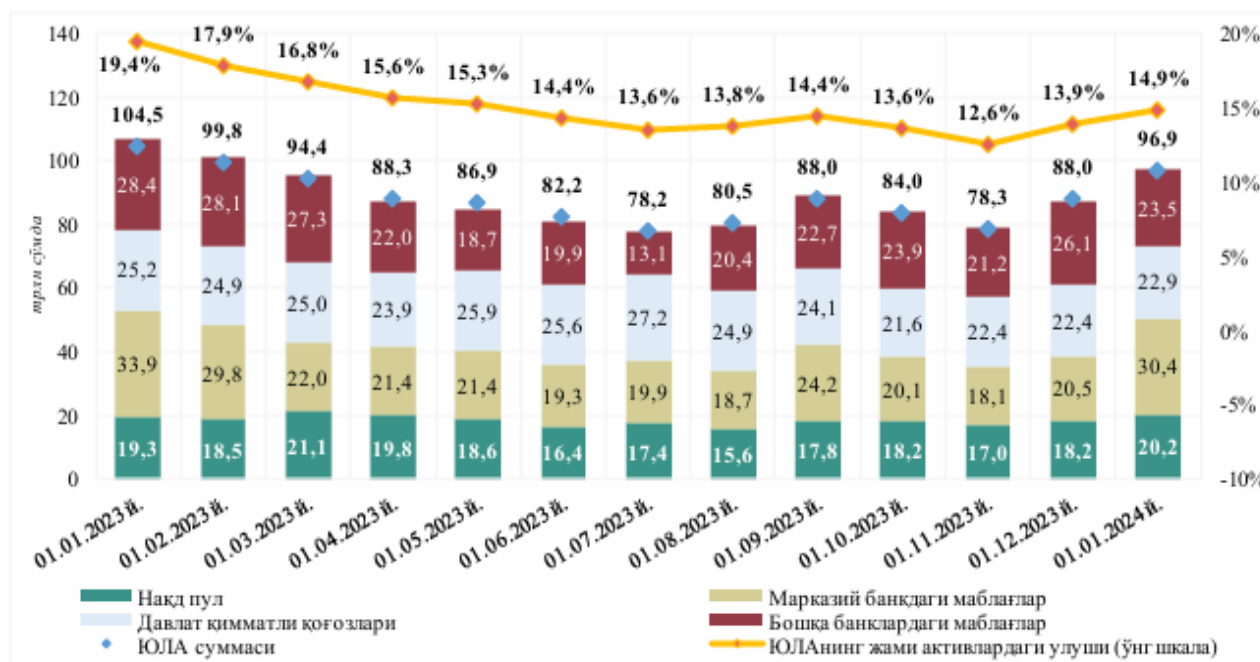
modellashtirish usullaridan ham foydalanildi. Bu orqali tijorat banklarining likvidlik darajasiga ta'sir etuvchi omillar — jumladan, aktivlar va majburiyatlar tuzilmasi, yuqori likvid aktivlar ulushi, banklararo operatsiyalar hajmi, hamda pul bozori foiz stavkalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik o'rganildi. Ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy hisobotlari, "O'zsanoatqurilishbank", "Ipoteka-bank", "Asaka-bank" va boshqa yirik tijorat banklarining 2020–2024-yillar davridagi ochiq moliyaviy hisobotlari asosida tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida likvidlik riskini baholash va boshqarishning amaliy jihatlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqildi hamda ularni bank tizimida qo'llashning samaradorlik imkoniyatlari baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

2023-yil boshida yuqori likvid aktivlar hajmi 104,5 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, yil davomida bu ko'rsatkich bir necha marotaba pasayib, 2023-yil 1-iyul holatiga 86,0 trillion so'mgacha qisqargan. Ushbu pasayishning asosiy sababi sifatida tijorat banklari tomonidan likvid aktivlarning real sektorni moliyalashtirishga faol jalb etilishi, kreditlash jarayonlarining kengayishi hamda investitsion loyihalarga yo'naltirilgan mablag'lar hajmining ortishi natijasida likvid resurslar qisqarganini ko'rsatish mumkin. Shunga qaramay, 2024-yil 1-yanvar holatiga kelib yuqori likvid aktivlar hajmi 96,9 trillion so'mgacha ortgani kuzatiladi, bu esa bank tizimida likvidlik darajasining bosqichma-bosqich tiklanish tendensiyasini ifodalaydi.

Rasmda sariq chiziq orqali ifodalangan yuqori likvid aktivlarning jami aktivlardagi ulushi yil boshida 19,4 % ni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich yil davomida pasayib borib, 2023-yil 1-noyabr holatida 12,6 % gacha tushgan. Bu esa jami aktivlar tarkibida likvid aktivlar ulushining qisqarishidan dalolat beradi. Shu bilan birga, 2024-yil boshiga kelib ushbu ko'rsatkich 14,9 % gacha oshgani kuzatiladi. Ushbu ijobiy o'zgarishlar, ehtimol, Markaziy bank tomonidan olib borilgan likvidlikni tartibga solish siyosatining takomillashuvi, risklarni kamaytirish maqsadida yuqori likvid aktivlar zaxirasini ko'paytirish choralari hamda tijorat banklarida likvidlik boshqaruvi mexanizmlarining samaradorligi oshgani bilan bog'liqdir.

Umuman olganda, 2023–2024-yillar mobaynidagi dinamik tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tijorat banklarida likvidlik boshqaruvi jarayonlari izchil takomillashmoqda. Banklar tomonidan o'z likvid aktivlari portfelini muvozanatlash, qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish imkoniyatini ta'minlash va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar ijobiy natijalar bermoqda (1-rasm).

1-rasm. Yuqori likvid aktivlarning tarkibi va jami aktivlardagi ulushi dinamikasi¹¹

Yuqori likvid aktivlar tarkibida turli manbalar — naqd pul, davlat qimmatli qog'ozlari, Markaziy bankdagi mablag'lar, boshqa banklardagi hisobvaraqlar va boshqa tezkor aktivlar mavjud. Ular orasida davlat qimmatli qog'ozlari hamda boshqa banklardagi mablag'lar sezilarli ulushni tashkil etadi. Masalan, 2023-yil may oyida davlat qimmatli qog'ozlari hajmi 29,9 trillion so'mga yetgan bo'lib, bu tijorat banklarining xavfsiz va yuqori

11 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

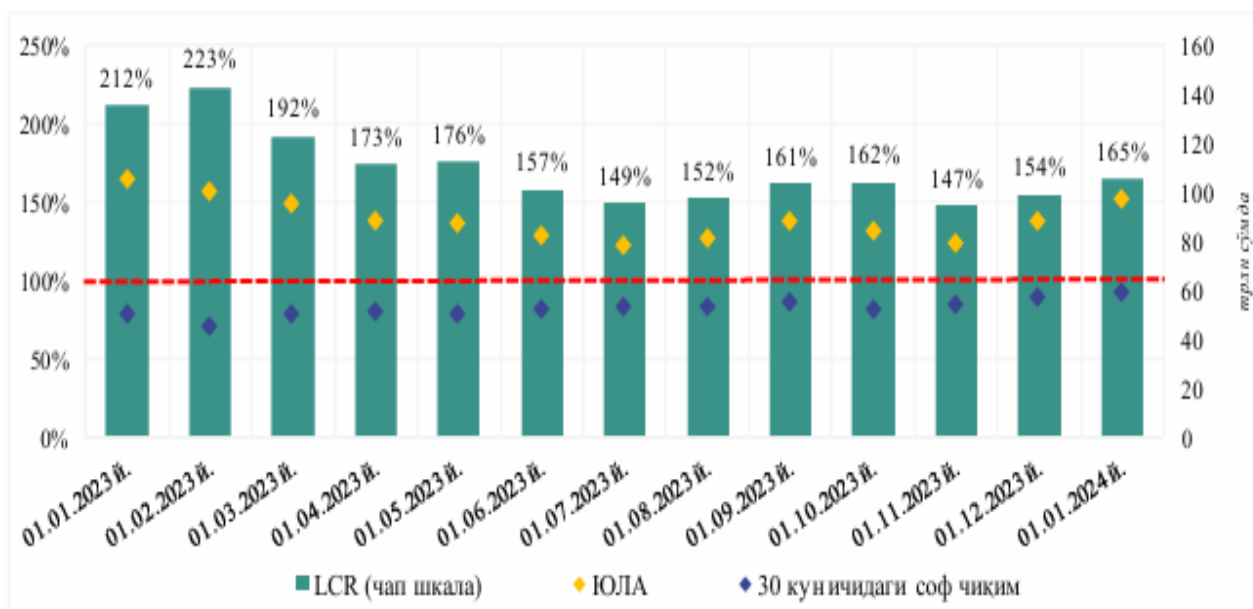

likvid aktiv sifatida davlat obligatsiyalariga bo'lgan e'tiborining ortganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, naqd pul hamda Markaziy bankdagi mablag'lar muayyan darajada barqaror saqlanib qolgan, biroq yil davomida ularning dinamikasida ayrim tebranishlar kuzatilgan.

Yuqori likvid aktivlarning jami aktivlardagi ulushining qisqarishi bank tizimida likvidlik riskini oshiruvchi omil sifatida baholanadi. Agar tijorat banklari o'z majburiyatlarini o'z vaqtida bajarishni ta'minlovchi yetarli miqdordagi likvid aktivlarga ega bo'lmasa, bu ularning moliyaviy barqarorligi va mijozlar ishonchi uchun xavf tug'dirishi mumkin. Shu bilan birga, 2023-yilning ikkinchi yarmida ushbu ulushning kamayishi banklarning likvidlik siyosatida vaqtinchalik muvozanat yo'qotilganini, real sektorni kreditlashdagi faollik natijasida likvid resurslar qisqarganini ko'rsatadi. Shunday bo'lsa-da, 2024-yil boshiga kelib ushbu ko'rsatkichning oshgani banklarning likvidlik boshqaruvi siyosatini takomillashtirganini va mavjud resurslarni qayta taqsimlash orqali muvozanatni tiklashga erishganini bildiradi.

Tahlil natijalariga ko'ra, 2023-yil davomida yuqori likvid aktivlar hajmi hamda ularning jami aktivlardagi ulushida ayniqsa II va III choraklarda pasayish tendensiyasi kuzatilgan. Bu holat iqtisodiy faollikning oshishi, kreditlash hajmining kengayishi va ayrim tashqi omillar ta'sirida likvidlikka bo'lgan ehtiyojning ortgani bilan izohlanadi. Biroq yil yakuniga kelib, o'sishning qayta tiklangani banklar tomonidan ehtiyotkorlik siyosatining kuchaytirilgani, Markaziy bank tomonidan likvidlik me'yorlarining qayta ko'rib chiqilgani hamda kapital resurslarining diversifikatsiyasi amalga oshirilgani bilan bog'liqdir.

Umuman olganda, yuqori likvid aktivlar tarkibi va ulushi bo'yicha o'tkazilgan tahlillar O'zbekiston tijorat banklarida likvidlik boshqaruvining tizimli yondashuv asosida shakllanayotganini, risklarni minimallashtirish bo'yicha mexanizmlar samarali ishlayotganini va banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash yo'nalishida sezilarli natijalarga erishilayotganini ko'rsatadi (2-rasm).

2-rasm. Likvidlikni qoplash me'yori (LCR) dinamikasi¹²

Rasmdan ko'rinib turibdiki, likvidlikni qoplash me'yori (LCR) ko'rsatkichi 2023-yil boshida 212 foiz darajasida bo'lgan bo'lsa, fevral oyida 223 foizgacha oshgan. Bu holat tijorat banklari tomonidan yuqori likvid aktivlar hajmini ko'paytirish va likvidlikni boshqarish samaradorligini oshirish bo'yicha olib borilgan faol choralar natijasi sifatida baholanishi mumkin. Shuningdek, mazkur davrda bank tizimida likvid resurslar bazasining mustahkamlanishi hamda qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash imkoniyatining kengaygani kuzatilgan.

Biroq, keyingi oylar mobaynida ushbu ko'rsatkichda nisbiy pasayish tendensiyasi kuzatilib, avgust oyida 149 foizgacha tushgan. Bu pasayish, asosan, real sektorni kreditlash faolligining oshishi, investitsion loyihalarga yo'naltirilgan mablag'larning ko'payishi va likvid aktivlarning qisqarishi bilan izohlanadi. Shunga qaramay, LCR ko'rsatkichi butun yil davomida Bazel III standartlariga to'liq javob bergan, ya'ni 100 foizdan yuqori darajada saqlangan. Hatto eng past qayd etilgan ko'rsatkich — 147 foiz (01.12.2023 holatiga) — ham xalqaro tavsiya etilgan minimal me'yordan ancha yuqori bo'lgan. Bu esa O'zbekiston bank tizimida likvidlik boshqaruvi bo'yicha barqaror va xavfsiz muvozanat shakllanganini anglatadi.

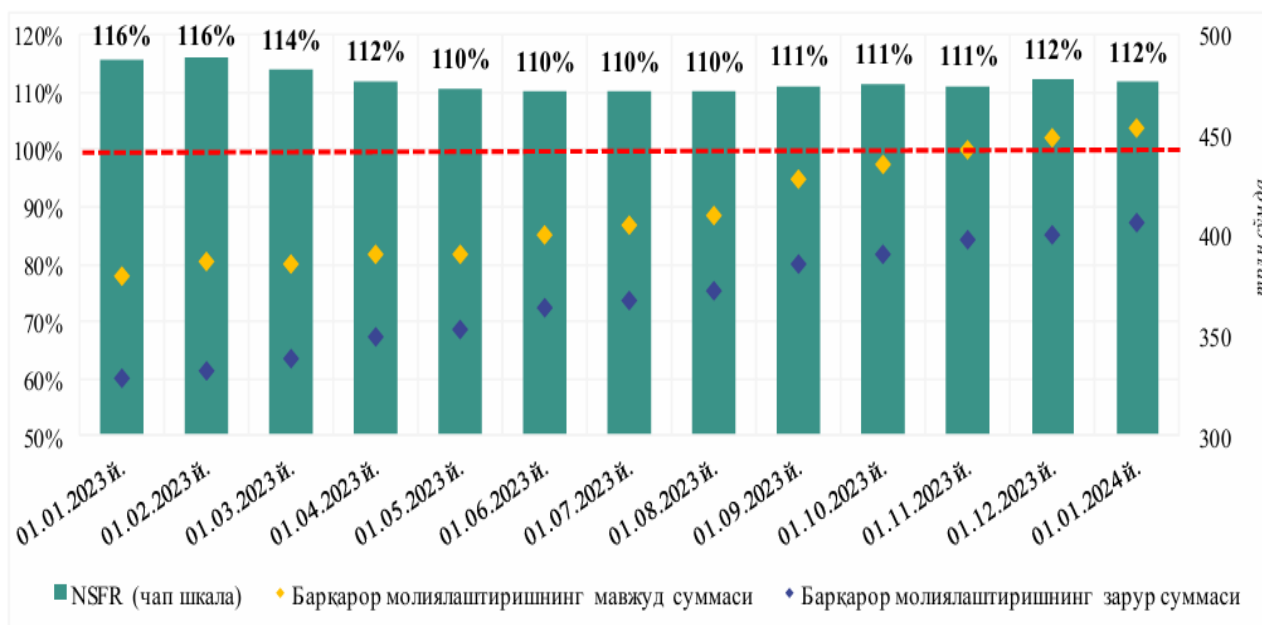
¹² O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

Shuningdek, rasmda yuqori likvid aktivlar va 30 kunlik sof chiqimlar o'zgarishi orqali likvidlikni qoplash me'yori shakllanishining dinamikasi yoritilgan. 2023-yilning ilk oylarida yuqori likvid aktivlar darajasi yuqori bo'lgan bo'lsa, yil o'rtalariga kelib u ma'lum darajada qisqargan. Shu bilan birga, 30 kunlik sof chiqim hajmi barqaror saqlangan, bu esa tijorat banklarining muddatli to'lov majburiyatlari hajmi sezilarli o'zgarishsiz qolganini bildiradi. Shuning uchun LCR ko'rsatkichi asosan yuqori likvid aktivlar miqdoridagi tebranishlarga bog'liq ravishda shakllangan.

Umuman olganda, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, likvidlikni qoplash me'yori yil davomida xavfsizlik nuqtai nazaridan yuqori darajada saqlangan. Bu holat O'zbekiston tijorat banklarida likvidlik muammosining mavjud emasligini, banklar esa o'z qisqa muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida qoplash imkoniyatiga ega ekanini tasdiqlaydi. Ayniqsa, 2023-yil oxirida LCR darajasining 165 foizgacha ko'tarilishi, banklar tomonidan likvidlik xavflarini kamaytirish, Markaziy bank talablariga moslashish, hamda yil yakuniga mo'ljallangan hisobotlarni tayyorlash jarayonida ehtiyot choralarini kuchaytirganini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, 2023-yil davomida LCR ko'rsatkichining yuqori darajada saqlanishi O'zbekiston tijorat banklarining likvidlik siyosati puxta ishlab chiqilganini, Bazel III talablari asosida monitoring mexanizmlari takomillashtirilganini, va bank tizimining umumiy moliyaviy barqarorligi ta'minlanayotganini anglatadi (3-rasm).

3-rasm. Sof barqaror moliyalashtirish me'yori (NSFR) dinamikasi¹³

Rasmda ko'rinib turibdiki, 2023-yil davomida sof barqaror moliyalashtirish me'yori (NSFR) ko'rsatkichi xalqaro standartlarga to'liq mos ravishda, ya'ni 100 foizdan yuqori darajada saqlanib kelgan. Yil boshida mazkur ko'rsatkich 116 foiz darajasida qayd etilgan bo'lib, keyinchalik asta-sekin 110 foiz atrofida barqarorlashgan. Bu holat banklar tomonidan uzoq muddatli moliyaviy manbalarni jalb etish bo'yicha tizimli yondashuv amalga oshirilganini hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan strategik boshqaruv samarali yo'lga qo'yilganini ko'rsatadi.

Yilning ikkinchi yarmida NSFR ko'rsatkichi 111–112 foiz oralig'ida barqaror saqlangani tijorat banklari uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini yetarli hajmda shakllantirganini tasdiqlaydi. Bu, o'z navbatida, qarz mablag'larini qaytarish imkoniyatining yuqoriligi, aktiv va passivlar muvozanatining optimal darajada saqlanishi hamda kapital yetarliligining mustahkamligini anglatadi.

Rasmda sariq nuqtalar barqaror moliyalashtirishning mavjud summasini, ko'k nuqtalar esa zarur, ya'ni talab etiladigan miqdorni ifodalaydi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, har bir oyda banklar tomonidan shakllantirilgan mavjud moliyalashtirish summasi talab etiladigan hajmdan yuqori bo'lgan. Masalan, oktyabr va noyabr oylarida mavjud moliyalashtirish mablag'lari 450 trillion so'mdan oshgan, bu esa zarur miqdor bilan solishtirganda sezilarli ortiqcha farqni namoyon etadi. Ushbu ko'rsatkich banklarning likvid va barqaror passivlarni shakllantirish bo'yicha muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotganini bildiradi.

Sof barqaror moliyalashtirish me'yori 110–116 foiz oralig'ida barqaror saqlanib kelayotgani — banklar faoliyatining strategik jihatdan barqarorligini va uzoq muddatli aktivlarni moliyalashtirish uchun yetarli resurslar

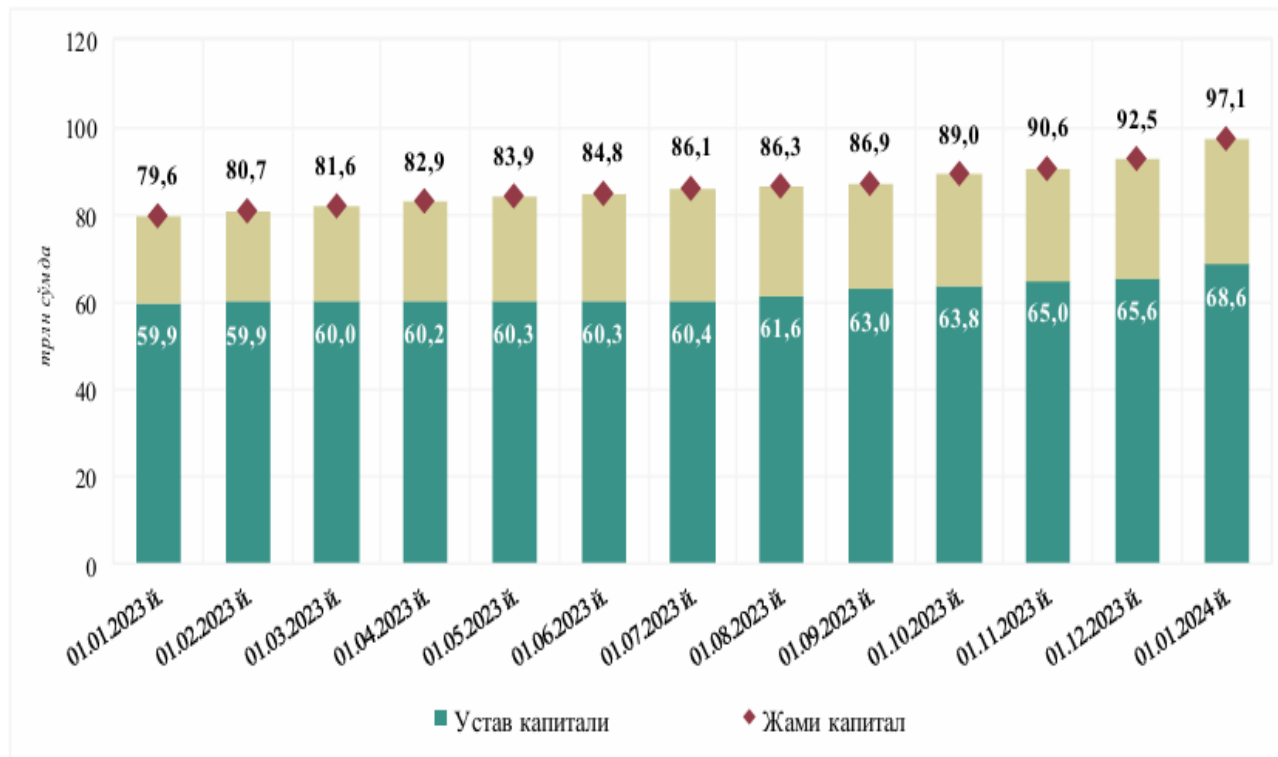
¹³ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

mavjudligini ko'rsatadi. Bunday ko'rsatkichlar banklarning faoliyatini asosan barqaror manbalar – mijozlarning uzoq muddatli omonatlari, qimmatli qog'ozlar va o'z kapitali hisobidan moliyalashtirayotganini anglatadi.

Ushbu holat tijorat banklari uchun moliyaviy barqarorlikni saqlash, bozordagi ishonchni mustahkamlash, hamda likvidlik xavflarini kamaytirish nuqtai nazaridan nihoyatda ijobiydir. Shuningdek, NSFR ko'rsatkichi Bazel III standartlariga to'liq mos bo'lib, banklarning uzoq muddatli majburiyatlarni qoplash qobiliyatini yuqori darajada saqlab turganini, mamlakat moliya tizimining barqaror rivojlanishiga hissa qo'shayotganini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, sof barqaror moliyalashtirish me'yori (NSFR) 2023-yil davomida O'zbekiston bank tizimida likvidlik va moliyaviy barqarorlikning muhim ko'rsatkichi sifatida mustahkam saqlanib, tijorat banklari boshqaruv siyosatining samaradorligi va xalqaro moliyaviy me'yorlarga uyg'unligini yaqqol namoyon etgan.

4-rasm. Bank tizimi kapitallashuvi darajasi¹⁴

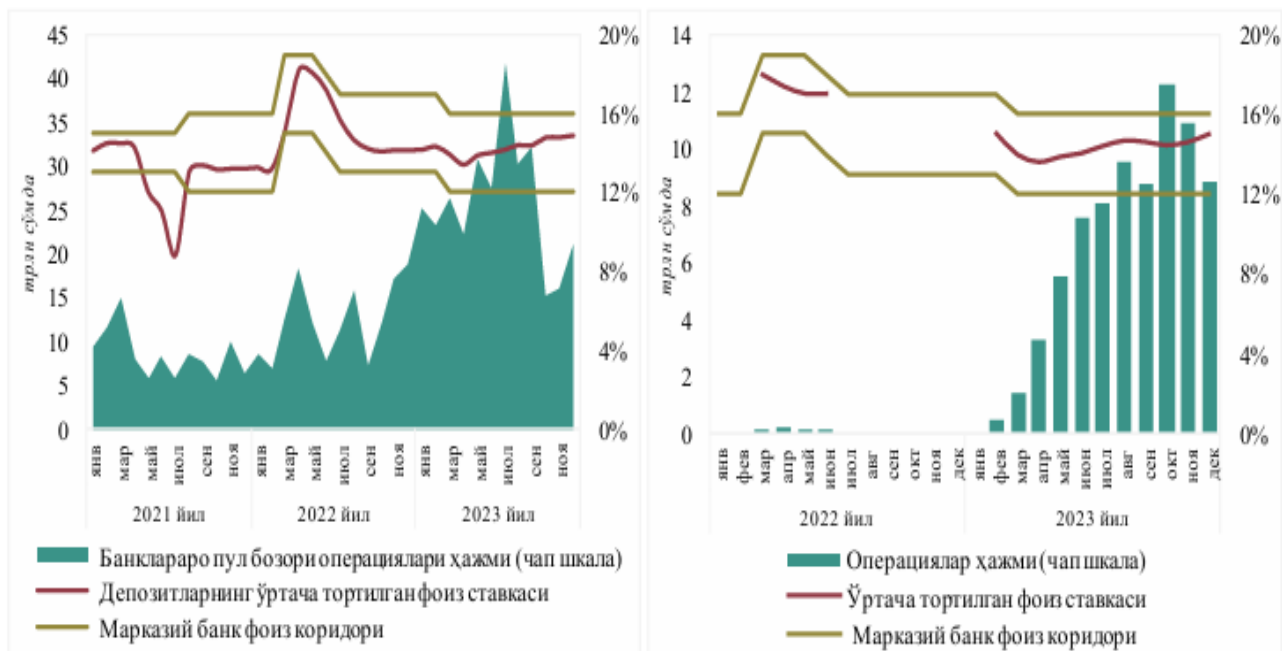
Rasmdan ko'rinib turibdiki, bank tizimining kapitallashuv darajasi so'nggi davrda izchil o'sish tendensiyasini namoyon etmoqda. Mazkur ko'rsatkich bo'yicha umumiy kapital (jami kapital) hamda asosiy kapital (ustav kapitali) hajmining bosqichma-bosqich oshib borayotgani bank tizimining moliyaviy barqarorligini yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Banklarning umumiy kapital darajasi 79,1 foizdan 97,1 foizgacha o'sishi ularning likvidlik, kreditlash imkoniyatlari va iqtisodiy faoliyatini kengaytirish salohiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Bunday o'sish tendensiyasi banklarning likvidlik bosimlariga bardosh berish qobiliyatini mustahkamlab, ularni tizimli risklardan himoya qilish imkonini oshiradi. Barqaror kapitallashtirish jarayonlari natijasida tijorat banklari qarz berish, investitsiya kiritish va moliyaviy oqimlarni samarali boshqarish imkoniga ega bo'lmoqda. Bu esa o'z navbatida likvidlik muammolarining oldini olish, mablag'lar aylanishini nazorat qilish, hamda aktiv va passivlarni muvozanatlash orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bank kapitalining ortishi bevosita likvidlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kapitalning ko'payishi bankka qo'shimcha moliyaviy resurslarni shakllantirish, risklarni diversifikatsiya qilish, va aktivlarni samarali boshqarish imkonini beradi. Natijada bank likvidlik hajmini optimal darajada ushlab turishi, moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirishi, hamda barqaror va uzoq muddatli faoliyat yuritish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, kapitallashtirish darajasining barqaror o'sishi nafaqat banklarning ichki moliyaviy salohiyatini oshiradi, balki butun bank tizimi barqarorligi va iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlaydi. Ushbu jarayon O'zbekiston bank sektorida raqobatbardoshlikni kuchaytirish, kapital yetariligidini xalqaro mezonlarga moslashtirish, va uzluksiz iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash uchun muhim omil sifatida baholanadi.

14 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

5-rasm. Pul bozoridagi operatsiyalar va foiz stavkalari (chap tomon), banklararo REPO bozori operatsiyalari (o'ng tomon) dinamikasi¹⁵

Mazkur rasmda banklararo pul bozori hamda REPO bozoridagi operatsiyalar hajmi va foiz stavkalarining dinamikasi tahlil etilgan. Chap tomondagi grafik 2021–2023-yillar davomida banklararo pul bozorida amalga oshirilgan operatsiyalar hajmi hamda depozitlar bo'yicha o'rtacha tortilgan foiz stavkalarining o'zgarishini ifodalaydi. O'ng tomondagi grafik esa 2022–2023-yillarda banklararo REPO bozoridagi faollik va foiz stavkalarining dinamikasini ko'rsatadi. Ushbu ma'lumotlar tijorat banklarining likvidlikni qanday boshqarayotgani va bozor mexanizmlaridan qay darajada samarali foydalanayotganini tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

2021-yilda pul bozori operatsiyalari hajmi nisbatan past darajada bo'lgan. Shu davrda depozitlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari Markaziy bankning foiz koridori doirasida barqaror saqlangan. Bu esa banklararo likvidlik muvozanatining ta'minlanganini hamda likvidlik riski past darajada bo'lganini ko'rsatadi. 2022-yil boshidan boshlab esa operatsiyalar hajmi va foiz stavkalarida sezilarli o'sish kuzatilgan. Bu holat banklararo likvidlikka bo'lgan talabning oshgani va bozorda noaniqlik darajasi biroz yuqorilganini anglatadi.

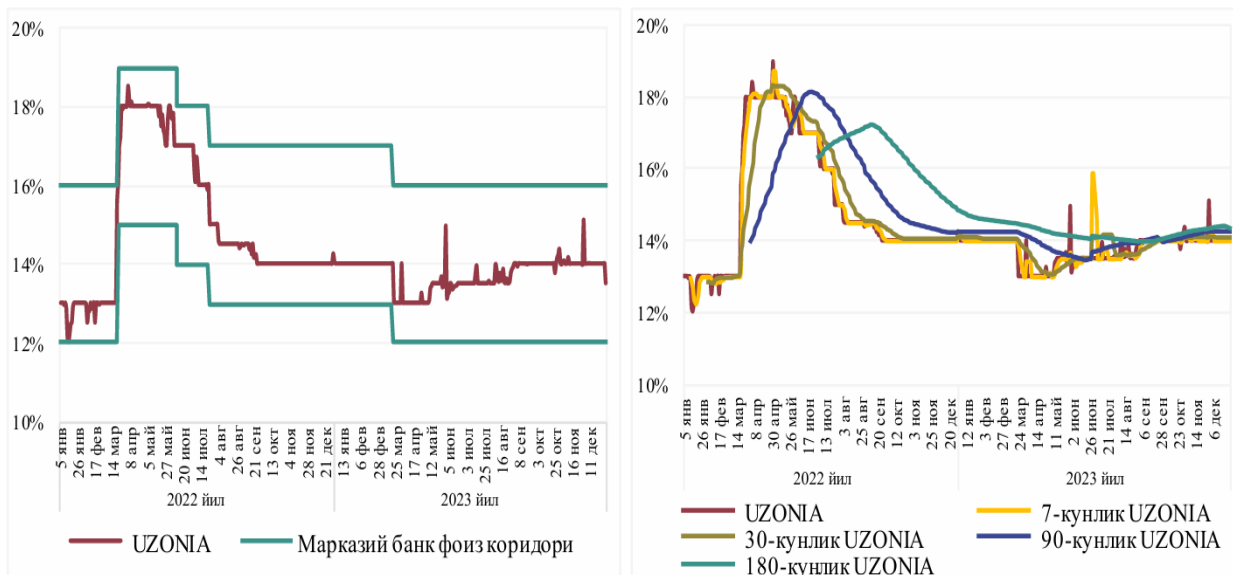
2022-yilning ikkinchi yarmida pul bozori operatsiyalari hajmida o'sish tendensiyasi saqlanib qolgan bo'lsa-da, foiz stavkalari biroz pasaygan. Bu, o'z navbatida, Markaziy bank tomonidan amalga oshirilgan likvidlik in'ektsiyalari yoki monetar siyosatning yumshatilishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Operatsiyalar hajmining ortishi banklar o'rtasida o'zaro ishonchning mustahkamlanayotganini, shuningdek, likvidlikni bozor mexanizmlari orqali boshqarish tizimi samarali ishlayotganini tasdiqlaydi.

2023-yilda pul bozorida operatsiyalar hajmi sezilarli darajada oshgan, ayniqsa may va avgust oylarida keskin o'sish qayd etilgan. Bu jarayon banklar tomonidan likvidlikni bozor mexanizmlari orqali faol boshqarishga o'tilganini bildiradi. Shu bilan birga, foiz stavkalarining barqarorlashuvi hamda Markaziy bank foiz koridori doirasida saqlanishi, pul bozoridagi likvidlik xavflari muayyan darajada bartaraf etilganini ko'rsatadi.

O'ng tomondagi grafik banklararo REPO bozori faoliyatini — likvidlikni boshqarishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida aks ettiradi. 2022-yil davomida REPO operatsiyalari hajmi nisbatan past bo'lgan yoki deyarli amalga oshirilmagan. Bu holat REPO bozorining institutsional rivojlanish bosqichida ekanini yoki banklar orasida ushbu moliyaviy instrumentga talab hali to'liq shakllanmaganini bildiradi. Biroq 2023-yildan boshlab REPO operatsiyalari hajmining keskin oshgani ushbu instrumentning likvidlikni ta'minlashdagi muhim vositaga aylanganini ko'rsatadi.

2023-yilda REPO bozoridagi o'rtacha foiz stavkalarining Markaziy bankning foiz koridori doirasida shakllanishi va operatsiyalar hajmining izchil oshib borishi — banklar tomonidan likvidlik riskini boshqarishda REPO instrumentlaridan faol foydalanilayotganini anglatadi. Bu holat moliyaviy bozorning yanada chuqurlashayotganini, resurslarni qayta taqsimlash mexanizmlarining takomillashayotganini va likvidlik oqimining barqaror yo'lga qo'yilganini ifodalaydi (6-rasm).

15 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

6-rasm. UZONIA benchmark foiz stavkasi dinamikasi (chap tomon), Muddatli UZONIA stavkasi va UZONIA indeksi shakllanishi (o'ng tomon)¹⁶

Ushbu rasmda UZONIA (Uzbekistan Overnight Index Average) benchmark foiz stavkasining hamda uning turli muddatli variantlarining dinamikasi va shakllanish jarayoni tasvirlangan. UZONIA — bu banklararo qisqa muddatli ssudalar bo'yicha o'rtacha foiz stavkasini aks ettiruvchi muhim iqtisodiy ko'rsatkich bo'lib, u mamlakat pul bozorida likvidlikni baholash va Markaziy bank siyosatining samaradorligini aniqlashda asosiy indikatorlardan biri hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkichlar orqali tijorat banklari va Markaziy bank tomonidan likvidlikni boshqarish mexanizmlari qanday amalga oshirilayotgani haqida aniq tasavvur hosil qilish mumkin.

Chap tomondagi grafikda 2022–2023-yillar davomida UZONIA stavkasi o'zgarishi hamda uning Markaziy bank tomonidan belgilangan foiz koridori bilan o'zaro bog'liqligi ifodalangan. 2022-yil mart oyida UZONIA stavkasi Markaziy bankning yuqori chegarasiga yaqinlashgan bo'lib, bu holat bozorda qisqa muddatli likvidlik tanqisligi mavjudligini ko'rsatgan. Bunday vaziyatda banklar o'rtasida qisqa muddatli likvidlik uchun raqobat kuchaygan, Markaziy bank esa yuqori foiz stavkalari orqali likvidlikni cheklash choralarini ko'rgan.

Shu bilan birga, 2022-yilning ikkinchi yarmida UZONIA stavkasi Markaziy bank foiz koridori doirasida pastga siljib, bozordagi likvidlik sharoiti yaxshilanganini bildirgan. Xususan, iyul oyidan boshlab stavka barqarorlashgan va o'rtacha 14 foiz atrofida shakllangan. Bu esa Markaziy bank tomonidan likvidlikni bosqichma-bosqich normallashtirish siyosatining samarali amalga oshirilganini ko'rsatadi.

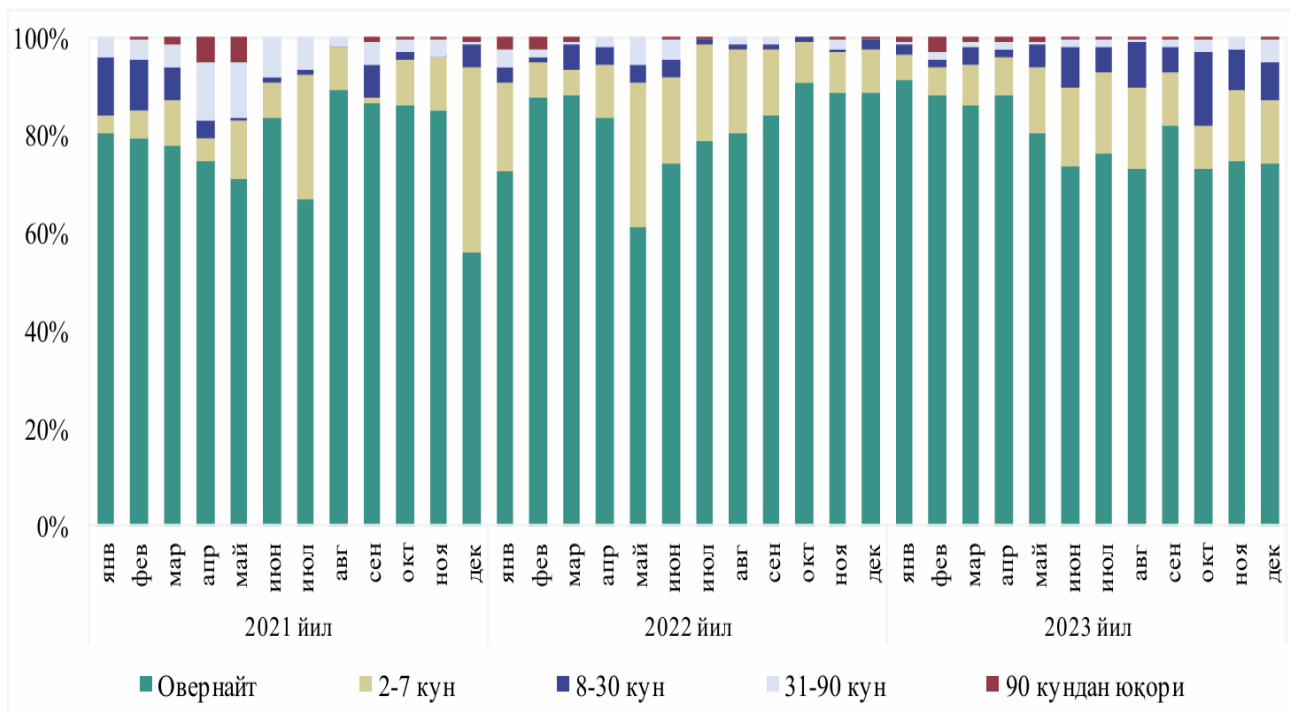
O'ng tomondagi grafikda esa UZONIA indeksi va uning turli muddatli (7, 30, 90 va 180 kunlik) variantlari keltirilgan. 2022-yil boshlarida ushbu muddatlar bo'yicha stavkalar orasidagi tafovut — spread — ancha yuqori bo'lgan, bu esa bozorda likvidlik bo'yicha noaniqlik darajasi yuqoriligidan dalolat bergan. Bunday holat tijorat banklari tomonidan ehtiyotkorlik bilan likvidlik zaxirasini saqlash va potensial risklarni minimallashtirish choralarini ko'rilganini bildiradi.

2023-yilda esa UZONIA va uning muddatli variantlari o'rtasidagi tafovut keskin qisqargan va stavkalar bir-biriga yaqinlashgan. Bu jarayon moliyaviy barqarorlikning mustahkamlanishi, likvidlik riskining pasayishi hamda pul bozori ishtirokchilarining Markaziy bank siyosatiga nisbatan ishonchi ortganini ko'rsatadi. Ayniqsa, 30 va 90 kunlik UZONIA stavkalarining 14 foiz atrofida barqaror saqlanib qolganligi, bozordagi likvidlik yetarilishini va foiz siyosatining samarali olib borilayotganini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, UZONIA indeksi va uning dinamikasi bank tizimida likvidlik riskini boshqarishda muhim strategik ko'rsatkich hisoblanadi. UZONIA stavkasi Markaziy bank siyosatidagi o'zgarishlarga tezkor tarzda javob berib, pul bozorida likvidlik muvozanatini belgilaydi. Turli muddatli UZONIA stavkalari esa banklar uchun likvidlikni qaysi davr kesimida samarali taqsimlash zarurligini aniqlash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, UZONIA mexanizmi O'zbekiston moliyaviy bozorida shaffoflikni oshirish, banklararo likvidlikni boshqarishning zamonaviy instrumentlarini joriy etish hamda pul-kredit siyosatining samaradorligini kuchaytirishda muhim o'rin tutmoqda. Mazkur indeksning muntazam kuzatib borilishi Markaziy bankka ham, tijorat banklariga ham moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va risklarni boshqarish bo'yicha strategik qarorlar qabul qilishda muhim analitik asos bo'lib xizmat qiladi.

16 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

7-rasm. Pul bozoridagi operatsiyalar muddati bo'yicha salmog'ining o'zgarish dinamikasi¹⁷

Yuqoridagi rasmda 2021-yildan 2023-yilgacha bo'lgan davr mobaynida pul bozorida amalga oshirilgan operatsiyalarning muddati bo'yicha ulushi foizda ifodalangan. Har bir oy uchun operatsiyalar besh guruhga ajratilgan: overnight (bir kunlik), 2–7 kun, 8–30 kun, 31–90 kun va 90 kundan yuqori muddatli operatsiyalar. Diagrammadan ko'rinib turibdiki, asosiy ulushni overnight operatsiyalari tashkil etadi, bu esa bozor ishtirokchilarining likvidlikni tezkor va moslashuvchan tarzda boshqarishga intilayotganini ko'rsatadi.

2021-yilda overnight operatsiyalari hajmida muayyan o'zgarishlar kuzatilgan. Xususan, sentyabr va noyabr oylarida ularning ulushi biroz pasaygan bo'lsa, 2–7 kunlik va 8–30 kunlik operatsiyalarning ulushi nisbatan oshgan. Bunday tendensiya moliyaviy yilning yakuniy davrlarida, ya'ni hisobotlar tayyorlanadigan paytda, moliya institutlari tomonidan likvidlikni qisqa muddatdan biroz uzoqroq muddatga saqlashga ehtiyoj sezilganini bildiradi. Bu holat, o'z navbatida, moliyaviy hisob-kitoblarning uzluksizligini va barqarorligini ta'minlashga qaratilgan bo'lishi mumkin.

2022-yilda esa overnight operatsiyalar ulushi barqaror yuqori darajada saqlanib qolgan. Ayniqsa, iyun–dekabr oylarida ushbu ko'rsatkich 85–90 foiz atrofida shakllangan. Bu holat Markaziy bank va tijorat banklari tomonidan qisqa muddatli likvidlikni faol boshqarish, pul bozorida barqarorlikni ta'minlash va qisqa muddatli resurslardan samarali foydalanish siyosati muvaffaqiyatli amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, 2–7 kunlik operatsiyalar ham muhim o'rin egallagan bo'lib, bu bozordagi ayrim davrlar davomida qisqa, ammo bir necha kunlik likvidlikka ehtiyoj mavjudligini anglatadi.

2023-yilda, ayniqsa mart va aprel oylarida, overnight operatsiyalar ulushining nisbatan pasaygani, o'rniga uzoqroq muddatli (2–30 kunlik) operatsiyalar hajmining oshgani kuzatilgan. Bu o'zgarish ayrim makroiqtisodiy omillar yoki mavsumiy likvidlik ehtiyojlari ta'sirida yuzaga kelgan bo'lishi mumkin. Bunday holat banklararo bozor ishtirokchilari o'z likvidlik strategiyalarini yanada diversifikatsiya qilayotganidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, 90 kundan yuqori muddatli operatsiyalar ulushi umumiy ko'rsatkichda juda past darajada saqlanib qolgan. Bu holat O'zbekiston pul bozorida uzoq muddatli operatsiyalarga nisbatan ehtiyoj pastligi yoki banklararo qisqa muddatli operatsiyalar mexanizmlarining ustuvorligidan dalolat beradi.

Umuman olganda, tahlil shuni ko'rsatadiki, pul bozorida qisqa muddatli operatsiyalar ustuvor o'rinni egallamoqda, bu esa tijorat banklarining likvidlikni tezkor boshqarish qobiliyati yuqori darajada shakllanganini bildiradi. Shu bilan birga, bozor mexanizmlarining faol ishlashi, Markaziy bank siyosatining moslashuvchanligi va likvidlik riskining kamayishi moliya tizimi barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Natijada, 2021–2023-yillar oralig'idagi umumiy dinamika shuni anglatadiki, O'zbekiston bank tizimi zamonaviy pul bozori instrumentlari yordamida likvidlikni boshqarishning samarali tizimini shakllantirgan, bu esa iqtisodiyotning umumiy moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

17 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yillik hisobotidan www.cbu.uz

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklari likvidligini ilmiy asosda tahlil qilish zamonaviy bank tizimi barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Likvidlik — bu bankning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida va qo'shimcha xarajatlarsiz bajarish qobiliyati bo'lib, u bankning ishonchliligi hamda moliyaviy barqarorligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biridir. Ilmiy yondashuv asosida olib borilgan tahlillar likvidlikni boshqarishning samarali instrumentlarini, ularning tahliliy ko'rsatkichlarini aniqlash hamda amaldagi holatni obyektiv baholash imkonini beradi.

Shu bilan birga, bunday tahlillar Markaziy bank va nazorat organlariga bank sektorini makroiqtisodiy xavflardan himoya qilish, shuningdek, likvidlik inqirozlarining oldini olish bo'yicha aniq siyosiy va iqtisodiy choralarni ishlab chiqish imkonini yaratadi. Tijorat banklari likvidligini ilmiy o'rganish jarayonida global moliyaviy bozor tendensiyalari, xalqaro standartlar (Bazel me'yorlari) hamda milliy iqtisodiyotga xos xususiyatlar o'rtasidagi muvofiqlik darajasi aniqlanadi.

Bunday ilmiy tahlillar, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda bank tizimining institutsional asoslarini mustahkamlash, risklarni boshqarish madaniyatini rivojlantirish hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ilmiy asoslangan yondashuv orqali likvidlikni boshqarishda innovatsion mexanizmlar, raqamli texnologiyalar va zamonaviy prognozlash metodlarini joriy etish imkoniyatlari kengayadi.

Natijada, tijorat banklari faoliyatida likvidlikni samarali boshqarish tizimi shakllanib, bu nafaqat ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi, balki butun milliy bank tizimi raqobatbardoshligini ham oshiradi. Shu asosda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga, investitsion muhitning yaxshilanishiga va moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishiga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Яздонов У. Т., Бабажанов С. Б. Иқтисодийда рақамли технологияларни жорий этиш ва жамоатчилик назоратини ўрнатиш зарурати // Development Issues of Innovative Economy in the Agricultural Sector. – 2021. – Т. 147.
2. Умарова М. Ўзбекистонда рақамли банк хизматларини такомиллаштириш йўллари // Economics and Education. – 2021. – № 2. – С. 74–78.
3. Мамадияров З. Т. Risk Management Related to Remote Banking Services in the Context of Bank Transformation // Экономика и финансы (Узбекистан). – 2021. – № 5. – С. 12–21.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 12-майдаги “2020–2025-йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида”ги ПФ–5992-сонли Фармони.
5. Koenig-Lewis, N., Palmer, A., & Moll, A. (2010). Predicting Young Consumers' Take-Up of Mobile Banking Services. International Journal of Bank Marketing, 28(5), 410–432.
6. Laforet, L., & Li, X. (2005). Consumers' Attitudes Towards Online and Mobile Banking in China. International Journal of Bank Marketing, 23(5), 362–380.
7. Wessels, L., & Drennan, J. (2010). An Investigation of Consumer Acceptance of M-Banking. International Journal of Bank Marketing, 28(7), 547–568.
8. Mamadiyarov, Z. (2021). Analysis of Factors Affecting Remote Banking Services in the Process of Bank Transformation in Uzbekistan. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 1(36), 14–26.
9. Lee, M. (2009). Factors Influencing the Adoption of Internet Banking: An Integration of TAM and TPB with Perceived Risk and Perceived Benefit. Electronic Commerce Research and Applications, 8(3), 130–141.
10. Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг расмий сайти: www.cbu.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
